

UDK 37.01(497.5):330.34

Stručni rad

Marija Vuksanić, dipl. oec.

«OBRAZOVANJE KAO TEMELJ RAZVOJA HRVATSKOGA GOSPODARSTVA»¹

Važnost tercijarnog obrazovanja ogleda se u stvaranju kvalitetnije radne snage, povećanju ostvarenog prihoda, a što znači ostvarenju kvalitetnijih uvjeta života. Udio stanovništva s tercijarnim obrazovanjem iznosio je u Hrvatskoj u 2003. godini 17%, dok je taj postotak u zemljama Europske unije iznosio 21,6%. Udio na toj razini i znanje koje se može akumulirati na hrvatskim institucijama tercijarnog obrazovanja neadekvatni su za poboljšanje konkurentnosti Hrvatske na globalnome tržištu. Da bi se ostvarila konkurentnost, potrebno je povećati ulaganje u obrazovanje i potaknuti razvijanje intelektualnoga kapitala.

Ključne riječi: reforma obrazovnog sustava, tercijarno obrazovanje, konkurentnost, hrvatsko gospodarstvo

¹ Ovaj rad predstavlja sažeti prikaz diplomskog rada nastalog pod mentorstvom prof. dr. sc. Đule Borozan i obranjenog 2005. godine.

1. UVOD

Ulaskom u razdoblje visokih tehnologija javlja se potreba ovladavanja znanjem za upravljanje tim tehnologijama kako bi svi bili spremni na priključivanje novom pravcu razvoja i procesu globalizacije. Niti jedno gospodarstvo neće izbjeći tome procesu ili ostati izvan svjetskih događanja te se ne može nadati opstanku temeljenom na zastarjelim tehnologijama, a prema tome takvim i znanjima i vještinama. Takve karakteristike vode neminovno u zaostajanje i siromaštvo, dok se ostali svijet velikom brzinom kreće prema novim otkrićima i inovacijama, koje neprekidno mijenjaju stare paradigme i načine života te nameću potrebu za uvijek novim poimanjem znanja i obrazovanja.

2. VAŽNOST OBRAZOVANJA

Industrijsko društvo sve brže nestaje i odnosi sa sobom razjedinjenost stare tehnologije i načine proizvodnje (Dragičević, 2003.). Otvara se put sveopćoj globalizaciji odnosa i proizvodnji temeljenoj na novim tehnologijama u postindustrijskom društvu. Upravo taj prijelaz pretpostavlja i potrebu korjenitih promjena u gospodarstvu i uopće u društvu pa i u obrazovanju.

2.1. Postmodernno znanje i globalizacija

Proces globalizacije pokrenut je u većoj mjeri u doba informacijskog društva (ili postindustrijskog društva). Označava ujedinjavanje i stvaranje međuzavisnosti u svim područjima života i rada ljudi.

«... prijelaz iz starog svijeta razjedinjenih u novi svijet ujedinjenih, najvažniji je proces postmodernoga svjetskog revolucioniranja i napredovanja.»²

Prijelaz na postindustrijsko društvo nije jednostavno nastavak dosadašnjeg razvoja jer je ovo doba novih informacijskih tehnologija, sasvim drugačije

² Dragičević, 2003., str. 251

od prethodnog te ne može biti zasnovano na znanjima koja su bila osnova razvitka u industrijskom dobu. Novo, postmoderno znanje sastavni je dio mehanizma koji pokreće i održava globalizacijske procese. Znanost i obrazovanje orijentiraju se na stvaranje znanja za razumijevanje novih informatičkih tehnologija. Takvo poimanje znanja postaje bitno jer u novom svijetu opstaju samo gospodarstva koja ne zaostaju i ne zastarijevaju u odnosu na globalni svjetski razvoj. Te nove tehnologije postaju osnova stvaranju tražene kvalitete proizvoda i posredstvom toga konkurentne sposobnosti. Globalizacija zahvaća cijeli svijet, bez izuzetaka, te nameće potrebu prilagođavanja svim zemljama, na koju one u većoj ili manjoj mjeri mogu odgovoriti.

Postavlja se pitanje koliko su gospodarstva međusobno povezana i koji su učinci takve povezanosti. Istraživanje političkog magazina Foreign Policy i tvrtke A.T. Kearney rezultiralo je mjerom integriranosti pojedinih zemalja, i to na gospodarskoj, tehnološkoj, političkoj i osobnoj razini. Najprije su bile obuhvaćene istraživanjem 50 zemalja u 2001. godini, a zatim u 2002. i 2003. godini 62 zemlje svijeta. U 2004. godini Hrvatska se nalazila na 23. mjestu po globaliziranosti, ispred zemalja kao što su Španjolska, Italija, Grčka, Japan i dr. Ipak, potrebno je naglasiti da pozicija Hrvatske u 2004. godini predstavlja pad u odnosu na 2003. godinu, kad je zauzimala 22. mjesto.

U cilju razvijanja sposobnosti za priključivanje novom globalnom svijetu potrebno je ne samo shvatiti važnost znanja za upravljanje novim tehnologijama koje su postale uvjet preživljavanja³, već i oživotvoriti pravo na obrazovanje kao osnovno ljudsko pravo.

2.2. Pravo na obrazovanje

Pravo na obrazovanje često se promatra kao sastavni dio društvenih prava i zanemaruje ga se, no vrlo je bitno njegovo priznanje kao osnovnoga

³ Dragičević, str. 252: «Proizvodnja visokih tehnologija osigurala je velikima predvodništvo u kompjutorski integriranoj proizvodnji i znanju.... A sustižu ih i prate samo oni mali narodi koji uspijevaju stići i zadržati visoku tehnološku proizvodnu izvrsnost....»

ljudskog prava.⁴ Naime, na temelju tog prava ostvaruje se zaposlenje, socijalna sigurnost, osiguranje mirovine, zdravstvenog osiguranja, prava na kandidiranje na izborima, dakle uključivanje u politički sustav države (Tomaševski, 2003.).

Zbog potrebe prihvaćanja prava na obrazovanje kao osnovnog ljudskog prava, Ured Ujedinjenih Naroda (UN) za ljudska prava dao je smjernice za njegovo osiguranje na razini pojedinih država te na međunarodnoj razini. Svaka država dužna je stvoriti zakonski okvir obrazovanju koji uključuje ljudska prava, a takvi bi trebali biti i propisi i programi koji se donose na međunarodnoj razini.

Razvijanje obrazovanja potrebno je da bi se gospodarstvo razvilo u gospodarstvo temeljeno na znanju, čemu teže razvijene zemlje svijeta. Takva gospodarstva ocjenjuju svoja postignuća mjereći ostvarenu dodanu vrijednost (Value Added) i intelektualni kapital (Intellectual Capital – IC), a ne samo preko izračunavanja vrijednosti bruto domaćeg proizvoda.

2.3. Intelektualni kapital i dodana vrijednost⁵

Dodana vrijednost (Value Added – VA) predstavlja vrijednost koja je novostvorena u procesu proizvodnje i izračunava se kao razlika između ukupnog prihoda i ukupnih resursa uložениh u proces proizvodnje. Takva jednakost daje dodanu vrijednost uz uvjet da se u ukupne resurse, odnosno inpute ne ubraja izdavanje za zaposlene. Naime, one se promatra kao investicija putem koje se ostvaruje dodana vrijednost.

U analizu uspješnosti intelektualnoga kapitala uključeni su fizički/financijski kapital i ljudski

⁴ http://www.right-to-education.org/content/primers_rte03.pdf

str. 8.: «The right to education is routinely classified as an economic, social and cultural right; these are often deemed to be lacking remedies and are accordingly treated as quasi-rights or not-quite rights.»

http://www.right-to-education.org/content/primers_rte01.pdf

str. 9: «Moreover, many human rights can only be accessed through education, particularly rights associated with employment and social security»

⁵ «Uspješnost na nacionalnoj županijskoj i poduzetničkoj razini 1. – 9./2003.», Hrvatska gospodarska komora, veljača 2004. godine; «Uspješnost u hrvatskom gospodarstvu», Hrvatska gospodarska komora, Zagreb 2003. godine

kapital koji zajedno stvaraju vrijednost. Dijeljenjem obje vrste kapitala ukupno izračunatom dodanom vrijednosti dobiva se efikasnost financijskoga kapitala (Capital Employed Efficiency – CEE) i efikasnost ljudskog kapitala (Human Capital Efficiency – HCE). Vrijednost koja se dobije zbrajanjem tih indikatora nazvana je *indikator intelektualne sposobnosti poduzeća*.

Analiza intelektualne sposobnosti moguća je na makroekonomskoj razini kao i na razini poduzeća. Ako indikator intelektualne sposobnosti na makroekonomskoj razini ima veliku vrijednost, znači da gospodarstvo efikasno iskorištava svoje resurse, a također, na mikroekonomskoj razini, to znači da je poduzeće efikasno organizirano te da maksimalno upotrebljava svoje potencijale.

Zemlje Europske unije prilaze mjerenu efikasnosti intelektualnog kapitala ICE⁶ (Intellectual Capital Efficiency), i po rezultatima od 1997. godine do 2001. godine došle su do zaključka da indikator ICE stagnira, iako iznos bruto domaćeg proizvoda (BDP) raste. Najviša na ljestvici zemalja Europske unije po ICE indikatoru u 2001. godini bila je Grčka, zatim su slijedile Italija, Finska, Irska, Švedska, itd. Kad se zemlje promatraju po ostvarenom BDP-u per capita, situacija je nešto drugačija. Naime, iste godine, prvo mjesto zauzeo je Luksemburg, a slijedile su ga Danska, Irska, Švedska, pa Ujedinjeno Kraljevstvo, dok su Italija i Grčka bile pri dnu ljestvice. Postavlja se pitanje što je u tom slučaju bolje: biti visoko pozicioniran prema ostvarenom ICE, tj. imati visoku efikasnost intelektualnoga kapitala i stvarati veliku dodanu vrijednost (VA), ili imati visoki ostvareni BDP. Bilo bi dobro da oba indikatora uspješnosti imaju veliku vrijednost. To bi pretpostavljalo da je ostvareni BDP rezultat efikasnog ulaganja resursa.

Prioritet razvijenih zemalja postaje ostvarivanje što veće dodane vrijednosti; dakle, investiranje u intelektualni kapital, a što pretpostavlja ulaganje u obrazovanje.

2.4. Ulaganje u obrazovanje

Ulaganje u obrazovanje potrebno je od strane države i svakog pojedinca, a u cilju osposobljavanja za određeno zanimanje. To ulaganje, kao i svako drugo vođeno je mišlju o povratu na uloženo s obje spomenute strane (Šošić, 2003.). Kako pojedinac

gleda na ulaganje u obrazovanje? Svaka osoba ulaže u obrazovanje (svoje ili svoje djece) dok se nada da će povrat od tog ulaganja biti veći od uložena. Kako nije u svakom slučaju jednak povrat za jednako uložena sredstva, zbog različitih razloga, potrebna je intervencija od strane države. Cilj je intervencije smanjivanje troškova obrazovanja ako su percipirani kao previsoki.

Razlozi⁷ zbog kojih se odustaje od ulaganja u obrazovanje nalaze se u diskriminaciji osoba s istim sposobnostima, ali različitog spola, na način da za isti posao žene budu manje plaćene. Tako se naglašava više potreba obrazovanja muške djece od ženske. Sljedeći razlog je percepcija pojedinca o nepostojanju daljnje potrebe za usavršavanjem i stjecanjem znanja, a time i za daljnjim ulaganjem u obrazovanje. U tom slučaju država bi mogla pomoći subvencioniranjem obrazovanja te na taj način učiniti obrazovanje privlačnijim.

Ulaganje u obrazovanje, kako je već spomenuto, važno je i za ostvarivanje gospodarskog rasta. Istraživanja provedena u tom području govore o vezi između povećanja vrijednosti ljudskog kapitala koje se ostvaruje ulaganjem u obrazovanje i rasta per capita dohotka. Ljudski kapital, tj. vrednovanje obrazovanosti svakog pojedinca, dovodi do određenog dohotka, što znači osiguranje egzistencije, a što prema tome pokazuje njegovu važnost. Pri vrednovanju ljudskoga kapitala treba, međutim, polaziti od stvarnih znanja i sposobnosti stečenih obrazovanjem, a ne zaključak o sposobnosti temeljiti samo na dostignutoj razini obrazovanja.

Postavlja se pitanje, može li se ulaganjem u ljudski kapital, odnosno u obrazovanje, utjecati na smanjenje nezaposlenosti. To se neće dogoditi ako osobe ne dobivaju u obrazovanom sustavu korisna znanja, ili ako ne postoji mogućnost otvaranja radnih mjesta u gospodarstvu. Brojne zemlje bore se s problemima nezaposlenosti i mnogim drugim problemima, kao i Hrvatska.

U nastavku je ukratko prezentiran ekstremni slučaj povezanosti gospodarskog rasta s povećanjem ulaganja u obrazovanje.⁸

⁷ Pogledati na: <http://columbia.edu/~sc301/u6602-handouts.pdf>

⁸ Slučaj je opisala Ruth Kagia u tekstu «Financing Sustainable Education Programs in SubSaharan Africa» za International Seminar on Basic Education and Development Assistance in Sub Saharan Africa, Tokyo, 1997.

⁶ «Intellectual Capital, Efficiency on National and Company Level» Croatian Chamber of Economy, 2003. godina

Slučaj: Ulaganje u obrazovanje kao temelj rasta Subsaharske Afrike

Problemi s kojima se suočavaju zemlje Subsaharske Afrike ozbiljni su i za njihova gospodarstva teško rješivi. Problem postoji u niskoj obrazovanosti stanovništva. Naime, stopa pismenosti odraslog stanovništva tek je 50%⁹, u osnovne škole upisuje se mali broj učenika, a razrede koje upišu, na godinu završava tek oko 50%. Srednje škole upisuje tek 24% učenika, a na 150 sveučilišta studira tek 6.000 studenata.

Program ulaganja u obrazovni sustav zemalja područja Subsaharske Afrike pokrenut je 1997. godine od strane japanske agencije za međunarodnu suradnju s nadom da će takvo ulaganje dovesti do razvoja obrazovanja i povećanja obrazovanosti stanovništva. Ono bi potom rezultiralo većim brojem pozitivnih učinaka kako u vidu ekonomskih koristi, tako i u drugim područjima života i rada. Naime, računalo se da će se obrazovanjem utjecati na poboljšanje zdravlja, planiranja obitelji, bolje prehrane, a najznačajniji učinci bi se postigli u pogledu smanjivanja smrtnosti roditelja i novorođenčadi, koja je u tim zemljama na izrazito visokoj razini. Rezultati istraživanja u 20 zemalja u razvoju sugeriraju da se za svaku dodatnu godinu obrazovanja budućih majki smanjuje stopa smrtnosti roditelja i novorođenčadi za 5 do 10%.¹⁰ Uz navedena poboljšanja, obrazovanje stanovništva dovelo bi i do ekonomskoga i političkog razvoja preko većeg broja inovacija i razvijanja novih tehnologija te proizvodnje temeljene na njima. U sklopu tog programa navodi se da gospodarski rast, međutim, ne može ovisiti i ne ovisi samo o pomoći međunarodne zajednice u razvijanju obrazovanja ili bilo čega drugoga, već je potrebno i dobro upravljanje datim resursima od strane vlasti u pojedinim zemljama.

U lipnju 2005. godine ocjena je Međunarodnoga monetarnog fonda da je siromaštvo u tim zemljama još uvijek najveće od svih zemalja u razvoju, a da su iste mjere pomogle zemljama Kine i Indije. To se ocjenjuje kao rezultat boljeg upravljanja vlada tih zemalja.

S određenim problemima u obrazovnom sustavu, osim već navedenih (primjerice, male dodane

⁹ http://www.jica.go.jp/english/resoures/publicatons/study/topical/subsahara/keynote_06.html

¹⁰ http://www.jica.go.jp/english/resoures/publicatons/study/topical/subsahara/keynote_06.html

vrijednosti, niske razine korištenja intelektualnoga kapitala), suočava se i hrvatsko gospodarstvo.

2.5. Problem nekonkurentnosti Hrvatske

Hrvatska, zemlja u tranziciji i po klasifikaciji prema razvijenosti, zemlja u razvoju, danas je u teškoj položaju zbog zastarjelih postrojenja¹¹, nesposobna za međunarodnu konkurentnost i prema tome opterećena ogromnim međunarodnim dugom (koji je iznosio i do 82.1% ukupnog BDP-a u 2004. godini¹²). Povrh toga, problem postoji u tome što hrvatski sustav visokog obrazovanja ne služi stvaranju znanja koje bi moglo Hrvatsku učiniti konkurentnom u novome društvu temeljenom na znanju (Dragičević, 2003.; Lowther, 2002.).

Važnost razvijanja svijesti pojedinaca o potrebi terciarnog obrazovanja veća je nego u ranijim razdobljima koja nisu sa sobom nosila putem globalizacije potrebu za konkurentnošću i prilagođavanjem promjenjivim uvjetima na tržištima, te potrebu za inovacijama i proizvodnji temeljenoj na informacijskim tehnologijama. U određenim radovima (Lowther, 2002, Nacionalno vijeće za konkurentnost¹³, 2005) navodi se kako se povećanjem broja pojedinaca sa visokim obrazovanjem povećava i BDP gospodarstva. Hrvatsko gospodarstvo bi, prema toj postavci, trebalo nastojati uklanjanjem barijera na putu ka visokom obrazovanju, povećati ostvareni BDP. Potrebno je istaknuti da se u nastavku ovoga rada za visoko i više obrazovanje koristi zajednički pojam terciarno¹⁴ obrazovanje, a po uzoru na radove na temelju kojih je rad pisan.

Prema podacima Državnog zavoda za statistiku, prema popisu iz 2001. godine terciarno obra-

¹¹ Dragičević, 2003., str. 250. : «*Hrvatska je mala sred-njerazvijena europska zemlja u kojoj je sve što ima zastarjelo. Jedva da je zakoračila iz industrijalizma u informacionalizam.....Pragmatični susreti znanosti i politike s tim epohalnim zaokretom ostavljaju neodoljiv dojam izgubljenosti... Najveća je i najopasnija predrasuda rasprostranjeno shvaćanje da je prijelaz na informacionalizam puki nastavak dosadašnjeg razvoja čovječanstva*»

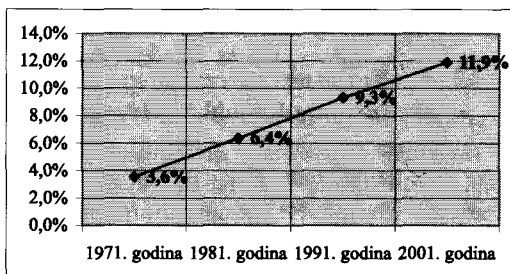
¹² <http://www.hnb.hr>

¹³ http://www.nvk.multilink.hr/dokumenti/119_NVK%2055%20Preporuka.pdf

¹⁴ Tercijarni – treći po redu, po stadiju; Hrvatski enciklopedijski rječnik, Zagreb, 2004.

zovanje posjeduje 11,9% stanovništva starijeg od 15 godina, od čega veći postotak otpada na visoko obrazovanje (fakultete, umjetničke akademije, sveučilišne studije). Unatoč prisustvu tendencije rasta udjela stanovništva s tercijskim obrazovanjem u Hrvatskoj (vidjeti graf 2.1.), naglasak se stavlja na još veći rast broja osoba sa tercijskim obrazovanjem u odnosu na sadašnje stanje.

Graf 2.1. Udio stanovništva s tercijskim obrazovanjem u Republici Hrvatskoj

Izvor: Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis Republike Hrvatske, 2004. godina

Podaci iz grafa 2.1. izračunati su na temelju ukupnog broja stanovnika od 15 godina života pa nadalje, i nešto su drugačiji kad se računaju u odnosu na radno sposobno stanovništvo. Po podacima Nacionalnog vijeća za konkurentnost za 2003. godinu broj visoko obrazovanih osoba iznosio je 17% u 2003. godini, a trebao bi se u idućih 10 godina povećati na 29% od ukupnog radno sposobnog stanovništva.

Odlučnost na ostvarivanje veće konkurentnosti vidljiva je po mjerama koje su bile označene kao prioritetne u programu rada Vlade od 2000. do 2004. godine. Program je u globalu bio okrenut, prije svega, prilagođavanju Hrvatske na svim područjima priključivanju Europskoj uniji, te sadrži mjere reformi obrambenoga, mirovinskog, zdravstvenog, pravosudnog sustava, poljoprivrede, sustava socijalne pomoći i skrbi, državne uprave, i sustava obrazovanja i znanosti.

Novi programi Ministarstva obrazovanja, znanosti i sporta, nakon 2004. godine uključuju daljnje mjere prilagođavanja obrazovnog sustava Republike Hrvatske zahtjevima Europske unije (EU). Ti su programi predmet daljnje analize sljedećih poglavlja ovog rada.

3. POTREBA PROMJENA U OBRAZOVNOM SUSTAVU REPUBLIKE HRVATSKE

Obrazovni sustav svake države trebao bi svojim ustrojstvom i kvalitetom «proizvedenog» znanja odgovarati na potrebe tržišta rada te države, a u cilju uključivanja u globalno svjetsko gospodarstvo i potrebe globalnog tržišta. Zbog već spomenute potrebe za promjenom položaja Hrvatske u odnosu na promjene u svijetu potrebno je mijenjanje strukture obrazovnog sustava, osiguranje kvalitete i stjecanje korisnoga znanja. Poduzimanjem takvih promjena hrvatski radnici postaju sposobni konkurirati na tržištu rada, a studenti su u mogućnosti nastaviti usavršavanje bilo gdje u Europi (i svijetu).

Premda su planom rada Vlade bile izrečene potrebe uvođenja promjena na svim razinama obrazovanja, promjene u području osnovnog i srednjeg obrazovanja još su u fazi planiranja. Ipak učinjen je jedan konkretan pomak ustanovljavanjem plana za donošenje Hrvatskoga nacionalnog obrazovnog standarda i uključenosti Hrvatske u programu PISA 2006. godine.

3.1. Hrvatski nacionalni obrazovni standard¹⁵

U stvaranju Hrvatskoga nacionalnog obrazovnog standarda polazilo se od znanja potrebnog za priključivanje u globalnu ekonomiju utemeljenu na znanju. To znači da bi znanje koje se stječe u školama trebalo biti razvijanje sposobnosti učenika na svim područjima i osnova za cjeloživotno učenje. Doneseni standard trebao bi biti temelj stvaranju programa rada obrazovnih institucija, ali na taj način da daje samo okvire programa, odnosno definira znanja koja je potrebno usvojiti na određenim razinama i u određenom vremenu. Sami programi i način njihova izvođenja prepustio bi se školama. Također, postojanje tog standarda označava i postavljanje okvira za pisanje udžbenika. Prijedlog postavki tog standarda uključuje i potrebu kvalitetnog obrazovanja te nudi postavljanje mjerila kvalitete na državnoj razini preko uvođenja državne mature.

Do kraja svibnja 2005. godine bile su postavljene smjernice za stvaranje standarda, predviđene

¹⁵ Raspoloživo na web stranici: <http://www.mzos.hr/default.asp?ru=528&gl=200309170000004&sid=&jezik=1>

odgovorne osobe za rad na njegovom donošenju, a koji su djelovali kao koordinacijski odbor i koordinacijski tajnici, stručnjaci za pojedina područja i predmetna povjerenstva. Standard je promoviran 1. lipnja.

Također je pokrenuta inicijativa uključanja Hrvatske u neke međunarodne procjene znanja kao što je program PISA¹⁶. PISA predstavlja standardiziranu međunarodnu procjenu znanja i vještina petnaestogodišnjih polaznika osnovnih škola na područjima znanja potrebnih za sudjelovanje u društvu, rješavanje problema, matematike, pismenosti, znanstvene sposobnosti. Počela se provoditi 2000. godine u 43 zemlje, zatim 2003. u 41 zemlji (zemljama OECD-a i Brazilu, Srbiji, Tunisu, Latviji, Macao Kini, Urugvaju, Hong Kongu Kini, Indoneziji, Ruskoj Federaciji, Tajlandu) i planirana je za 2006. provedba procjene u 58 zemalja koje ovaj puta uključuju i Hrvatsku.

Od reformi u sustavu tercijarnog obrazovanja pokušalo se uvođenjem binarnog¹⁷ sustava obrazovanja, međutim proces nije donio značajnije promjene organizacije. Nadalje, uveden je program u skladu sa Bolonjskim procesom. Još je potrebno uključiti se u međunarodne procjene kvalitete kako bi hrvatskim visoko obrazovanim stručnjacima bilo osigurano stjecanje znanja potrebno za život u društvu budućnosti – društvu koje uči i koje je temeljeno na znanju.

4. SUSTAV TERCIJARNOG OBRAZOVANJA REPUBLIKE HRVATSKE U USPOREDBI S EUROPSKIM SUSTAVOM

Sustav tercijarnog obrazovanja treba ocijeniti na temelju kvantitativnih i, što je važnije, kvalitativnih pokazatelja. Tako treba uzeti u obzir podatke o prosječnom vremenu studiranja, postotku studenata koji diplomiraju sa visokih učilišta, postotnom udjelu stanovništva sa tercijarnim obrazovanjem u ukupnom stanovništvu, strukturi studiranja s obzirom na znanstvena područja, veličini izdvajanja iz

proračuna Republike Hrvatske za tercijarno obrazovanje. Kvalitativne pokazatelje teško je izračunati, jer do sada nisu postojali standardi kvalitete i mehanizmi za provjeravanje stupnja kvalitete (Lowther, 2002.). Zaključak o kvaliteti hrvatskoga tercijarnog obrazovanja mogao se donijeti na temelju nekih istraživanja¹⁸ koja su za cilj imala pokazati zadovoljava li znanje dobiveno obrazovanjem potrebe poslodavaca u Hrvatskoj, te kakvo je to znanje u odnosu na ono potrebno za priključivanje regionalnom tržištu rada Europske unije.

4.1. Analiza sustava tercijarnog obrazovanja Republike Hrvatske

Udio radno sposobnog stanovništva s tercijarnim obrazovanjem u Hrvatskoj, kako je već spomenuto, iznosi 17%¹⁹, a udio u broju ukupno zaposlenih 19,4%. O toga je 12,3% visoko obrazovanih osoba, uključujući osobe s poslijediplomskim obrazovanjem, a 7,1% osoba ima više obrazovanje.

Na godinu se upisuje oko 60%²⁰ maturanata na visoka učilišta, i to većim dijelom na sveučilišne studije nego na veleučilišta i visoke škole. Ipak postoji tendencija porasta udjela²¹ upisanih na stručne studije i, prema tome, pada udjela sveučilišnih studija.

Prosjek godina studiranja je 7,5²² godina, a od ukupnog broja upisanih na visoka učilišta, diplomira tek oko 40%, a još manji postotak njih, 20 do 25% diplomira u roku. Takvo stanje objašnjava se kao posljedica problema s motivacijom studenata, tj. velike neizvjesnosti u pogledu zapošljavanja.²³ Anketna stopa nezaposlenosti u Hrvatskoj je na prilično visokoj razini od 14%²⁴ u 2003. godini, a

¹⁸ Lowther, 2002. str. 16

¹⁹ Nacionalno vijeće za konkurentnost: «55 preporuka za povećanje konkurentnosti Hrvatske», 2005. godina, str. 14

²⁰ Statistički ljetopis Republike Hrvatske, 2004. godina

²¹ Prema podacima iz Statističkog ljetopisa Republike Hrvatske, 2004. godine

²² HATZ, Jerolimov, V: «Sažetak...»

²³ «Strateški ciljevi i program razvoja i obrazovanja», 2003. godina: «... Uzroci, koji nisu dovoljno istraženi, nalaze se u suboptimalnim uvjetima učenja, nepovoljnim uvjetima rada i života studenata, te nedovoljnoj motiviranosti studenata zbog neizvjesnog zapošljavanja.»

²⁴ Nacionalno vijeće za konkurentnost, «55 preporuka za povećanje konkurentnosti Hrvatske», str. 14

¹⁶ Detaljno objašnjenje PISA-e dano je na web stranici http://www.pisaweb.acer.edu.au/oeed_2003/oeed_pisa_data.html

¹⁷ Binarni sustav tercijarnog obrazovanja označava osnivanje i organiziranje djelovanja veleučilišta i visokih škola izvan sveučilišnih institucija, tj. njihova fizička odvojenost. Primjer zemlje s binarnim sustavom jest Mađarska.

po podacima Državnog zavoda za statistiku stopa registrirane nezaposlenosti u travnju 2005. godine iznosila je 18,7%²⁵. Posjedovanje diplome o završenom visokom obrazovanju često ne znači puno jer ne postoji potražnja za tim zanimanjem. Nadalje, razlog zbog kojeg su rezultati studiranja takvi mogu biti i loši uvjeti učenja i života tijekom studija.

Potreba za većim izdvajanjem iz proračuna za Ministarstvo obrazovanja, znanosti i sporta, a time i tercijarno obrazovanje naglašavana je u programu rada Vlade Republike Hrvatske do 2004. godine. Planom proračuna za 2005. godinu predviđeno izdvajanje za Ministarstvo znanosti, obrazovanja i sporta iznosi 8,4% od ukupnog proračuna.²⁶ Od ukupnih sredstava dodijeljenih proračunom Republike Hrvatske za visoko obrazovanje (što iznosi 1,96% od ukupnog iznosa proračuna), najveći dio odlazi na redovnu djelatnost visokih učilišta, 84%, a što je vidljivo iz tablice 4.1.

Tablica 4.1. Raspored ukupno izdvojenih sredstava na visoko obrazovanje u 2005. godini

	Iznos u kunama	Postotni udio
Ukupna sredstva izdvojena na visoko obrazovanje	2.021.720.918,00	100,00%
Redovna djelatnost visokih učilišta	1.698.992.426,00	84,0%
Kapitalna ulaganja i izgradnja u visokoškolskim ustanovama	251.636.477,00	12,4%
Razvoj sustava visokoga školstva – provedba Bolonjskog procesa	71.092.015	3,5%

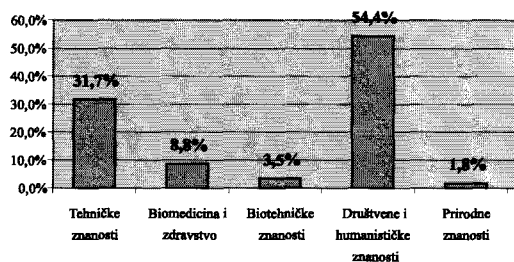
Izvor: Narodne novine, 171/04 str. 7672 – 7676

Postavlja se pitanje koja su znanstvena područja koliko zastupljena i kako takva struktura odgovara tržištu rada, tj. koliko od diplomiranih studenata ima priliku zaposliti se u Hrvatskoj.

Prema tome, daljnjom analizom potrebno je utvrditi kakva je struktura studiranja u odnosu na pojedina područja znanosti. Ta struktura prikazana je grafom 4.1.

Broj studenata koji su diplomirali u području prirodnih i tehničkih znanosti smanjen je za 37,2%, odnosno 12,3% u 2003. godini u odnosu na 1999. godinu, dok se broj u području biomedicine, biotehničkih znanosti i društvenih i humanističkih znanosti mjereno u odnosu na 1999. godinu povećao. Povećanje je najveće u području humanističkih znanosti i iznosi 40%, a slijede biomedicina sa 28,7% i biotehničke znanosti sa 1,3% povećanja.

Graf 4.1. Udio pojedinih znanstvenih područja u ukupnom broju studenata koji su diplomirali 2003. godine

Izvor: Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis Republike Hrvatske, 2004. godina

U skladu s mijenjanjem broja studenata u pojedinim područjima mijenja se, iako ne drastično, zastupljenost određenih područja u odnosu na druge. To je vidljivo usporedbom podataka u 5 godi-

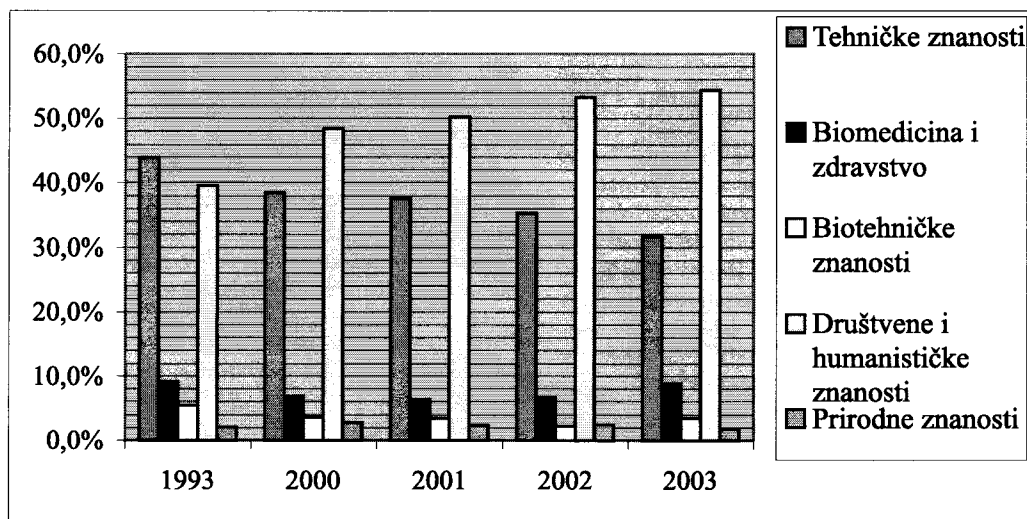
na: uzeti su podaci za 1993. godinu i za razdoblje od 2000. do 2003. godine. Ti podaci vizualizirani su grafom 4.2.

Usporedbom stanja u 1993. i 2003. godini postaje vidljiva promjena u odnosu tehničkih, društvenih i humanističkih znanosti. Naime, u 1993. godini bile su više zastupljene tehničke znanosti i odnos zastupljenosti bio je drugačiji – postojala je veća ujednačenost postotka zastupljenosti nego u 2003. godini kada su u daleko većem postotku zastupljene društvene i humanističke znanosti. Odnos biomedicine, biotehničkih i prirodnih znanosti ostao je gotovo nepromijenjen. Nadalje, ako se pogleda kretanje od 2000. godine do 2003. godine, očit je blagi pad zastupljenosti tehničkih znanosti i rast humanističkih u svakoj od promatranih godina.

²⁵ <http://www.dzs.hr>

²⁶ Narodne novine, broj 171/04.

Graf 4.2. Prikaz udjela znanstvenih područja kroz godine

Izvor: Državni zavod za statistiku, Statistički ljetopis Republike Hrvatske, 2004. godine

Prema podacima Hrvatskog zavoda za zapošljavanje u ukupnoj potražnji za radnicima zahtijevano tercijarno obrazovanje javlja se u 15 %²⁷ slučajeva. Od slobodnih radnih mjesta, najveći postotak odnosi se na područje društvenih i humanističkih znanosti (59,85%). Tehničke su znanosti na drugome mjestu po slobodnim radnim mjestima (13,03%), zatim prirodne znanosti (12,88%), pa biomedicina (10,87%) i na zadnjem mjestu su biotehničke znanosti (3,38%). Od ukupnog broja studenata (15.732 studenta) koji su završili studij 2003. godine, 61,3% pripada u društvene i humanističke znanosti, 23,0% u tehničke znanosti, 2,0% u prirodne znanosti, 9,9% u biomedicinske znanosti i 3,9% u biotehničke znanosti²⁸. Slobodnih radnih mjesta u područjima tehničkih i biotehničkih znanosti ima manje nego studenata koji su diplomirali u tim područjima godinu prije (2003.), a u društvenim i humanističkim, prirodnim znanostima te biomedicini i zdravstvu udio je veći od udjela studenata koji su diplomirali. Prema tome, u području biomedicine i zdravstva, društvenih i humanističkih te prirodnih

znanosti lakše se ostvaruje zaposlenje. Taj zaključak ne mora biti točan ako se uzme u obzir prostorni raspored slobodnih radnih mjesta i diplomiranih studenata, te njihova volja za preseljenjem u potrazi za poslom.

Nakon cjelovitoga reformiranja školstva, standardizacije i inzistiranja na zajedničkim sustavima odlučivanja u svijetu uočena je potreba reforme studijskih programa u Hrvatskoj. To je dovelo do prilagođavanja odrednica u nekim pravnim propisima. Tako se Hrvatska prihvaćanjem Bolonjskog procesa priprema postati dio europskog prostora visokog obrazovanja (European High Education Area) i Europskog znanstvenog prostora (European Research Area).

4.2. Reforma sustava tercijarnog obrazovanja

Prihvaćajući izazove koje donosi sveobuhvatna reforma obrazovnog sustava stručnjaci u Hrvatskoj morali su naći način rješavanja već opisanih problema vezanih za sustav tercijarnog obrazovanja. Programi promjena počeli su se provoditi ubrzo nakon osamostaljenja, s više ili manje uspješnosti. U sklopu tih promjena potpisivanje je Bolonjske deklaracije.

4.2.1. Bolonjska deklaracija

Potpisana 1999. godine od strane 29 europskih zemalja, Bolonjska deklaracija predstavlja prekretnicu

²⁷ izvor podataka: <http://www.hzz.hr/docslike/statistike/Tabllica%2029.xls>

(Od ukupnih 116.744 slobodna radna mjesta zabilježena tijekom cijele 2004. godine 18.011 odnosi se na radnu snagu s visokim kvalifikacijama.)

²⁸ Postotke izračunala autorica rada, na temelju podataka iz tablice Hrvatskog zavoda za zapošljavanje.

nicu u razvoju europskoga visokog obrazovanja. Zemlje potpisnice pristupaju koordinaciji svojih politika reformirajući na taj način sustave visokog obrazovanja u cilju stvaranja jedinstvenog sustava na europskoj razini, Europskog prostora visokog obrazovanja (European High Education Area, EHEA) do 2010. godine. Cilj stvaranja europskog prostora za visoko obrazovanje jest povećana mobilnost i mogućnost zapošljavanja postignuta posredstvom određenih mjera. Te mjere uključuju:²⁹

- usvajanje studijskih programa s usporedivim zvanjima kao rezultatom,
- dvojna struktura studiranja,
- uvođenje dodiplomskih i postdiplomskih studija na svim razinama ne kraćim od 3 godine te njihova prilagođenost tržištu rada,
- uvođenje kompatibilnog bodovnog sustava ECTS (European Credit Transfer System),
- garantiranje kvalitete sa usporedivim kriterijima i metodama procjene,
- uvođenje vanjske procjene.

Deklaracijom se osim mobilnosti omogućava i međunarodna konkurentnost europskoga visokog obrazovanja. Ujedno postoji nada da će takav sustav biti privlačniji studentima iz drugih svjetskih regija.

U cilju implementacije mjera deklaracije, zemlje potpisnice su se obvezale na međuvladinu suradnju te suradnju vlada sa institucijama visokog obrazovanja. Radi kontrole dostignutog napretka i dogovora o daljnjim mjerama 1999. godine dogovoren je bio sastanak zemalja potpisnica i ministara Europske unije u svibnju 2001. godine u Pragu. Takva konferencija i praćenje promjena potrebni su da bi se uspostava EHEA provodila što efikasnije i u skladu s mogućim promjenama okoline. Na toj konferenciji Hrvatska je prihvatila Bolonjski proces i time se obvezala na iste mjere koje su poduzele i ostale potpisnice deklaracije.

Bitna činjenica vezana za deklaraciju jest što ona priznaje potrebu različitosti sustava visokih obrazovanja, te iako naglašava potrebu stvaranja EHEA, ne predstavlja standardizaciju ili unifikaciju nego simbiozu različitih kultura, jezika i sustava

obrazovanja. EHEA će biti detaljnije objašnjena u poglavlju 4.3.1. ovoga rada.

4.2.2. ECTS – European Credit Transfer System (Europski sustav transfera bodova)

Na temelju ECTS bodovnog sustava ostvaruje se određeni broj bodova završetkom svakog stupnja studija, te se omogućava olakšavanje prijelaza studenata s jednoga studijskog programa na drugi, kako unutar jedne zemlje, tako i između zemalja u kojima postoji primjena tog sustava. Studenti tako prelaze i nastavljaju studij na onom sveučilištu koje odaberu, uz uvjet da im izabrani fakulteti odobri, za što se kao zahtjev postavlja određena razina znanja.

Nakon potpisivanja Bolonjske deklaracije u Pragu 2001. godine, Hrvatska je dobila zadaću promjene zakonske osnove tercijarnog obrazovanja, što je i učinjeno donošenjem novog Zakona o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju 2003. godine. Program na osnovi tog zakona počeo će se primjenjivati u akademskoj godini 2005./2006.

4.2.3. Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju

Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju donesen je na sjednici Hrvatskog sabora 17. srpnja 2003. godine, a sastavljen je u skladu sa odredbama prihvaćenima u Bolonjskoj deklaraciji.

Takvim zakonom Hrvatska se približila Europskom prostoru visokog obrazovanja. Ustanovljavanje Europskog prostora visokog obrazovanja dio je Europskog programa suradnje u razvijanju obrazovanja do 2010. godine.³⁰

4.3. Razvoj europskog sustava obrazovanja do 2010. godine

U cilju ostvarenja konkurentnosti i održivoga ekonomskog rasta Europska unija prionula je izradi programa za modernizaciju sustava obrazovanja kojim bi se do 2010. godine trebala postići najviša kvaliteta obrazovanja u odnosu na ostali svijet.

²⁹ Opisane mjere raspoložive na web stranici: <http://europa.eu.int/comm/education/policies/educ/bologna/bologna.pdf>

³⁰ Opis programa raspoloživ na web stranici: http://europa.eu.int/comm/education/index_en.html

Nastojanja da se taj plan ostvari otežava različitost pojedinih zemalja uključenih u projekt, različito strukturirani sustavi obrazovanja, različiti naslovi koji se stječu obrazovanjem. Naglašava se da, dok organizacija i metode učenja i sadržaji ostaju u nadležnosti pojedinih država i ne moraju se nužno mijenjati, na razini Unije potrebno je ostvariti mogućnost studiranja u bilo kojoj zemlji, uvođenje novih tehnika učenja i prenošenja znanja, suradnju visokoškoloovanih stručnjaka te uspostavljanje međunarodnih procjena kvalitete kojoj bi bile podložne sve članice.

Također, postoje i posebni programi organizirani od strane Europske unije, s kojima se nastoji poboljšati određeni aspekt obrazovanja, a u koje su uključene neke od zemalja. Takvi programi su npr. ERASMUS, SOCRATES, LEONARDO, TEMPUS. Program ERASMUS tako članicama omogućuje razmjenu studenata. SOCRATES je namijenjen poboljšanju kvalitete studiranja u svim zemljama i poticanju suradnje članica u ostvarenju jedinstvenog programa obrazovanja, da bi se stvorio sustav koji kao output ima prepoznatljive vještine i koji je dostupan svima zainteresiranima, a temelji se na cjeloživotnom učenju. Taj se program provodio u dvije faze, od 1995. godine do 1999. godine i od 2000. godine, planirano do 2006. godine. Doprinos stručnom obrazovanju, razvijanju kvalitete i inovacija, omogućavanje integracije tržišta rada određeni su programom LEONARDO. Od 1990. godine traje i program za kooperaciju u visokom obrazovanju za zemlje Središnje i Istočne Europe, TEMPUS, da bi se njihovo obrazovanje razvilo za potrebe tržišne ekonomije. Za bivše jugoslavenske zemlje traje do 2000. godine i potpisivanja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.

U skladu sa tim programom zemlje članice Europske unije počele su provoditi reforme svojih sustava tercijarnog obrazovanja, i to već u '90-tim godinama prošlog stoljeća.

Nakon takvih promjena zemlje Europske unije priklanjaju se uvođenju Bolonjskog procesa koji je temelj već spomenutog Europskog prostora za visoko obrazovanje, a i dio većeg plana suradnje na izradi europskog obrazovnog sustava postavljenog kao cilj do 2010. godine

4.3.1. EHEA (Europski prostor visokog obrazovanja)

EHEA predstavlja ujedinjavanje europskih zemalja i na području obrazovanja ne bi li se na taj način uklonile prepreke u mobilnosti radne snage i ostvarivanju potpuno zajedničkog tržišta rada, koje nije bilo ostvareno prije zbog velikih razlika u programima obrazovanja i nemogućnosti međusobnog priznavanja kvalifikacija među svim zemljama regije. Pri tom ujedinjavanju potrebno je stvoriti i zajedničke standarde i metode procjene kvalitete kako bi Europa i njezin sustav obrazovanja bili konkurentni s obzirom na druge regije, te da bi se razvila u najbolje gospodarstvo temeljeno na znanju.

Europski prostor visokog obrazovanja stvoren je potpisivanjem Bolonjske deklaracije, a kojoj su prethodile i njezino donošenje potpomogle³¹:

- Magna Charta Universitatum iz 1988. godine koja daje temeljne odrednice prema kojima se treba razvijati suvremeni sustav visokog obrazovanja u europskim zemljama
- Sorbonska deklaracija iz 1998. godine koja naglašava potrebu oblikovanja od strane sveučilišta intelektualne, kulturalne, socijalne i tehničke dimenzije regije.

Nakon donošenja Bolonjske deklaracije, 1999. godine održani su sastanci u Pragu (2001.) te u Berlinu (2003.) koji su imali za cilj ponovno potvrditi ustrajnost na formiranju EHEA izrečenu u Bolonjskoj deklaraciji te provjeriti izvođenje zadanih mjera za njegovo ostvarivanje.

Po deklaraciji je potrebno ustanoviti sustav garantiranja kvalitete, a to se postiže zajedničkim procjenama te stvaranjem sustava procjene kvalitete na nacionalnim razinama. Akreditacija bi značila odobrenje programa, nakon procjene kvalitete prema postavljenim standardima i provodila bi se preko europskog konzorcija za akreditaciju (European Consortium for Accreditation - ECA). Ocjena ECA-e, međutim, može biti i negativna, nakon čega su potrebne prilagodbe te ponovna procjena odbijenog programa. Takvim načinom akreditacije promiču se kvalitetni programi, a oni manje kvalitetni poboljšavaju. ECA je podložna stalnom preispitivanju odluka.

³¹ Podaci raspoloživi na web stranici: http://www.eblida.org/eblida/meetings/Council/council04/Estoril_seminar_Item3_PLourtie_May04.pdf

Da bi se donio zaključak o tome je li Hrvatska u potpunosti sposobna priključiti se takvim nastojanjima, potrebna je usporedba sustava tercijarnog obrazovanja u Europskoj uniji i u Hrvatskoj.

4.4. Usporedba hrvatskog sustava tercijarnog obrazovanja i određenih europskih zemalja

Sustav tercijarnog obrazovanja, u smislu promatranja njegovih rezultata, može se ocijeniti u odnosu na zemlje Europske Unije s dva aspekta. Prvo, na temelju pretpostavke o pozitivnoj vezi između veličine ostvarenog godišnjeg BDP-a i udjela visoko obrazovanog stanovništva³² u ukupnom može se donijeti zaključak da Hrvatskoj treba povećati taj udio, na razinu barem približnu onoj u EU. Naime, dok je u Hrvatskoj udio visoko obrazovanih dosegao u 2003. godini razinu od 17%, u zemljama Europske unije je taj udio 21,6%³³. Uvid u stanje dobiva se usporedbom sa nekoliko zemalja Europske unije koje imaju približno jednak broj stanovništva kao i Hrvatska, a i do 7 puta veći ostvareni BDP, što je vidljivo iz tablice 4.2.

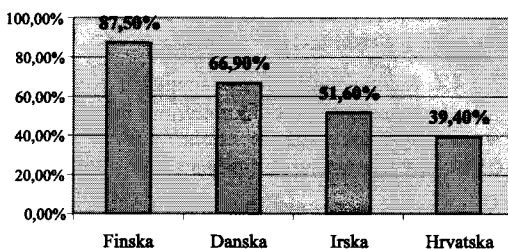
Tablica 4.2. Usporedba Hrvatske sa izabranim zemljama EU

Zemlja	Broj stanovništva (milijuni)	Indeks razlike	BDP za 2004. g. (milijarde dolara)	Indeks razlike
Danska	5,387	1,21	212,00	7,36
Finska	5,212	1,17	162,00	5,62
Irska	3,994	0,90	154,00	5,35
Hrvatska	4,442	1,00	28,81	1,00

Izvor: www.worldbank.org/data/dataquery.html
www.hnb.hr

Podaci o postotku učenika koji su se upisali na institucije tercijarnog obrazovanja u navedenim zemljama, u 2002. godini, vidljivi su iz grafa 4.3.

Graf 4.3. Udio učenika koji su upisali tercijarno obrazovanje 2002. godine

Izvor: <http://devdata.worldbank.org/edstats/cd1.asp>

Dakle, u Hrvatskoj se od ukupnog broja učenika koji su završili srednje škole na institucije tercijarnog obrazovanja upisao najmanji udio. Uz pretpostavku iste ili veće učinkovitosti studiranja u odnosu na Hrvatsku, može se doći do zaključka da iz većeg broja upisanih slijedi i veći broj diplomiranih, tj. veći udio stanovništva s tercijarnim obrazovanjem.

S druge strane, ocjena se može donijeti i na kvalitativnoj razini, usporedbom podataka o znanjima potrebnima na tržištu rada Europske Unije

i prema tome znanja do kojih se treba doći sudjelujući u obrazovnim programima sa znanjima i vještinama koje se zahtijevaju na hrvatskom tržištu rada i koje se, prema tome, stječu u hrvatskim obrazovnim institucijama. Ti podaci također ukazuju na sadašnju konkurentnost hrvatskog radnika na međunarodnom tržištu.

Grafom 4.4. prikazana su znanja koja su iznimno važna za poslodavce na europskome i svjetskom tržištu rada te stupanj u kojem je stvaranje tih znanja razvijeno u Hrvatskoj. Do tih je rezultata došao Lowther, J.(2002) i iznio ih u radu «The Quality of Croatia's Formal Education System»³⁴.

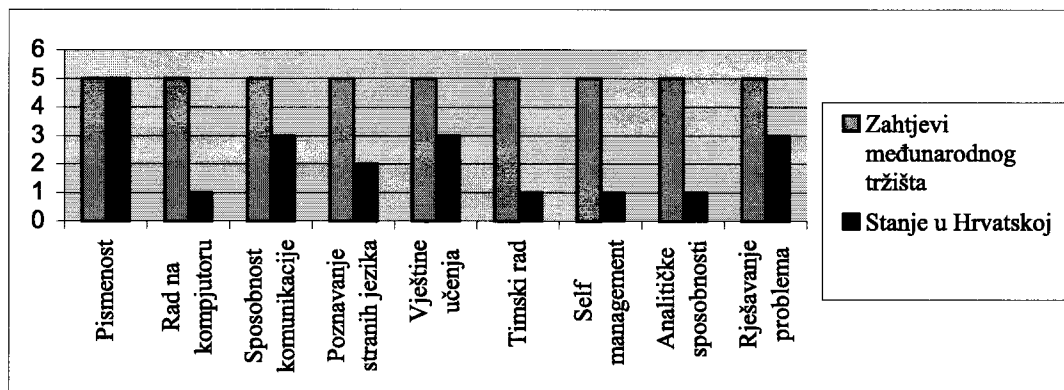
³⁴ Tekst dostupan na web stranici: <http://www.ijf.hr/eng/competitiveness/lowther.pdf>

³² Veza se naglašava u radovima: Lowther, J str.1.: «An additional year of education for a country's population is associated with an average increase in output per capita by four to seven percent», Nacionalnog vijeća za konkurentnost: «55 preporuka za povećanje konkurentnosti Hrvatske», str. 13. i 14.: «Strateški cilj ostvarenja održivog rasta BDP-a....Snažan gospodarski rast i smanjenje nezaposlenosti moguće je postići uz veliko povećanje kvalitete radne snage, a to znači velik porast udjela tercijarno obrazovanih ljudi...»

³³ Jerolimov, V. «Sažetak predavanja za savjetovanje «Suvremeni pristupi obrazovanju inženjera»

Stupnjevanje određenih vještina sastoji se od određenja kao vrlo niskih (1), niskih (2), srednjih (3), visokih (4) i vrlo visokih (5), uz pretpostavku da je razina koja je potrebna na međunarodnom tržištu na stupnju 5 – vrlo visoko.

Graf 4.4. Razina vještina zaposlenika u Hrvatskoj potrebnih za konkurentnost na međunarodnom tržištu

Izvor: <http://www.ijf.hr/eng/competitiveness/lowther.pdf>

Zaključak takvog istraživanja jest da se Hrvatski obrazovni sustav mora pobrinuti za stvaranje drugačije vrste obrazovanja i znanja, usmjeravajući se na razvijanje vještina koje su važne za osiguranje konkurentnosti na globalnom tržištu. Tu postoji problem u drugačijem shvaćanju «konkurentnog» zaposlenika hrvatskih poslodavaca od zahtjeva koji se postavljaju na tržištu radne snage regije i razvijenog svijeta kojem Hrvatska teži. Hrvatski poslodavci konkurentnog zaposlenika karakteriziraju kao pojedinca sa znanjima i obrazovanjem potrebnim za ispunjenje zadataka, sposobnostima preuzimanja odgovornosti i marljivošću. Pored tih osobina koje su, po provedenom istraživanju, najvažnije, tu su još i etičnost, odanost, pismenost i temeljna znanja za obavljanje posla. Problem u takvom popisu osobina je to što ovdje nisu spomenuti poznavanje stranih jezika, analitička sposobnost, rad na računalu i sposobnost uključivanja u timski rad, koji se ocjenjuju kao najvažniji za konkurentnost na međunarodnom tržištu. A hrvatska konkurentnost na međunarodnom tržištu i u usporedbi s drugim zemljama kontinuirano se smanjuje.³⁵

³⁵ O tome više vidjeti u izvješćima Nacionalnog vijeća za konkurentnost <http://www.nvk.multilink.hr/> te Svjetskog gospodarskog foruma u Davosu <http://www.weforum.org/site/homepublic.nsf/Content/Global+Competitiveness+Programme>

5. ZAKLJUČAK

Potrebe za promjenama prepoznate su odavno i iako su u početku bile uvedene «puževim koracima», u zadnjih nekoliko godina procesi potrebni za poboljšanje stanja, a u cilju dostizanja razvijenih zemalja, sve se brže kreću. Međutim druge se zemlje, posebice one s kojima se često uspoređuju

(Slovenija, Mađarska i dr.) ili one koje bismo htjeli dostići (Finska, Irska i dr.) mijenjaju se i razvijaju puno brže, zbog čega Hrvatska pogoršava svoju poziciju po međunarodnoj konkurentnosti. Veliku odgovornost u tome ima hrvatski obrazovni sustav, koji, iako se mijenja, presporo se mijenja.

Za uvođenje reforme najviše je zaslužna činjenica da Hrvatska svim silama teži priključenju Europskoj uniji, te se one provode u cilju usuglašavanja zakonodavstva, uvjeta proizvodnje, sustava obrazovanja i drugih područja s onima kakvi postoje u zemljama Europske unije. Međutim sve dok se ljudi ne sažive s promjenama i dok se one ne inkorporiraju u poslovnu, obrazovnu i sveukupnu praksu, promjene ostaju na deklarativnoj razini i ne generiraju pozitivne učinke, gospodarski i ukupni društveni progres.

Za Hrvatsku se pri predstavljanju njezina gospodarstva na raznim međunarodnim sajmovima, između ostalog, moglo čuti i kako je to zemlja koja unatoč tome što je mala, ima velike mogućnosti. Treba naglasiti da bez razvoja u informacijsko društvo i društva temeljenog na znanju te velike mogućnosti nisu niti upola iskorištene i ostaju tek mogućnosti. Da se nije ozbiljno počela shvaćati potreba za reformom i promjenom načina poslovanja, života, a prije svega obrazovanja na svim razinama, te bi mogućnosti jednog dana u bliskoj budućnosti bile označene kao jednom posjedovane, ali nažalost nikada iskorištene.

LITERATURA:

1. Dragičević, Adolf: «Znanost, obrazovanje i znanje u postmodernom razvoju Hrvatske», Ekonomija, Zagreb, svibnja 2003.
2. Državni zavod za statistiku,
<http://www.dzs.hr>
3. Hrvatski enciklopedijski riječnik, Zagreb 2004.
4. Hrvatski zavod za zapošljavanje
<http://www.hzz.hr/docslike/statistike/Tablica%2029.xls>
5. «Intellectual capital, Efficiency on National and Company Level», Center for intellectual capital, Croatian Chamber of Economy, 2003.
6. Jerolimov, V. «Sažetak predavanja za savjetovanje «Suvremeni pristupi obrazovanju inženjera»
http://www.hatz.hr/hrv/obrinz/jerolimov_saz.html
7. Kagia, Ruth: «Financing Sustainable Education Programs in SubSaharan Africa» za International Seminar on Basic Education and Development Assistance in Sub Saharan Africa, Tokyo, 1997.
http://www.jica.go.jp/english/resoures/publicatons/study/topical/subsahara/keynote_06.html
8. Lowther, J: «Competitiveness of Croatia's Formal Education System»
<http://www.ijf.hr/eng/competitiveness/lowther.pdf>
9. Nacionalno vijeće za konkurentnost: «55 preporuka za povećanje konkurentnosti Hrvatske», 2005., str. 14,
http://www.nvk.multilink.hr/dokumenti/119_NVK%2055%20Preporuka.pdf
10. Narodne novine, 171/04
11. Tomaševski, Katarina: «Human Rights Obligations: Making Education Available, Accessible, Acceptable and Adaptable» Novum Grafiska AB, Goeteborg 2001.
http://www.right-to-education.org/content/primers_rte03.pdf
12. Objašnjenje PISA-e
http://www.pisaweb.acer.edu.au/oecd_2003/oecd_pisa_data.html
13. Statistički ljetopis Republike Hrvatske, 2004.
14. «Strateški ciljevi i program razvoja odgoja i obrazovanja u Republici Hrvatskoj», urednici: Strugar, V; Vavra, I., Zagreb, 2003.
16. Šošić, Vedran: «Premija za obrazovanje i ulaganje u ljudski kapital u Hrvatskoj», Financijska teorija i praksa, broj 4., 2003.
17. Tekst o hrvatskom nacionalnom obrazovnom standardu
<http://www.mzos.hr/default.asp?ru=528&gl=200309170000004&sid=&jezik=1>
18. Tomaševski, Katarina: « Removing Obstacles In the Way of the Right to Education» Novum Grafiska AB, Goeteborg 2001.
http://www.right-to-education.org/content/primers_rte01.pdf
19. «Uspješnost na nacionalnoj županijskoj i poduzetničkoj razini 1. – 9./2003.», Centar za intelektualni kapital, Hrvatska gospodarska komora, veljača 2004.
20. «Uspješnost u hrvatskom gospodarstvu», Centar za intelektualni kapital, Hrvatska gospodarska komora, Zagreb 2003.
21. <http://www.hnb.hr>
22. <http://europa.eu.int/comm/education/policies/educ/bologna/bologna.pdf>
23. http://europa.eu.int/comm/education/index_en.html
24. http://www.eblida.org/eblida/meetings/Council/council04/Estoril_seminar_Item3_PLourtie_May04.pdf
25. <http://www.worldbank.org/data/dataquery.html>
26. <http://www.hnb.hr>
27. <http://devdata.worldbank.org/edstats/cd1.asp>

Marija Vuksanić, graduate economist.

EDUCATION AS A BASIS OF CROATIAN ECONOMY DEVELOPMENT

Summary

The importance of tertiary education is reflected in getting more qualitative labour force and income growth, which means more qualitative conditions of life. The part of population with tertiary education was 17% in 2003 in Croatia while the percentage was 21.6% in the countries of the European Union. The part on this level and the knowledge that can be accumulated in Croatian institutions of tertiary education are inadequate regarding promotion of competitiveness of Croatia on the global market. To realize the competitiveness it is necessary to enlarge investment in education and to stimulate the development of intellectual capital.

Key words: reform of educational system, tertiary education, competitiveness, Croatian economy